



דיני היזק השכנים הנעשה מעצם השכנות ביניהם, קבע מקום לעצמו בדיני התורה, שהוא מבוסס על הסברא. וכך כתב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה, שסידר רבנו הקדוש את מסכת בבא בתרא באחרונה לפי: 'שכולו קבלה ודברי סברא, ולא נתבאר במקרא'.

שכן ישנה סתירה מסויימת בין הזכות לממש את היכולת שימוש בחצר הפרטית, באופן חופשי, לבין הפגיעה בזולת ובשכן. שהרי זכותו של דייר להשתמש בחצרו בהיתר גמור, עשויה להוות נזק משמעותי לשכנו, שכן השכן מנוע מלהשתמש בחצירו לשימושים צנועים מפאת הדייר שעשוי לצפות בו מחלון ביתו. וכי נאמר לדייר לא להשתמש כרצונו ברשותו? או האם לא נאפשר לשכן להשתמש בחצירו כאוות נפשו? על מי יש להטיל למנוע את הפגיעה ההדדית?

השכל הישר לא מתיר הסתכלות וכ"ש צילום מכוון של חצר חבירו, ובוודאי לא את הנעשה בבית השכן, כפי שיתבאר הדברים לקמן, שמעשה זה אסור בתכלית. אולם, בדיני השכנים נדרשים לכך שכל שכן עושה מעשה היתר ברשותו, ומשתמש ברשותו לצרכיו, ובאופן אגבי שכנו ניזק מפאת שימושו הלגטימיים של שכנו. וזהו נקרא בלשון חכמים 'היזק ראייה'.

הגמ' במסכת ב"ב בדף ב: כתבה שישנו איסור על הגברא, איסור אישי להסתכל על הנעשה בחצר שכנו, ואפילו על הנעשה בגינתו שאינו דר בה: 'ר' אבא אמר רב הונא אמר רב, אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה', שלא יזיקו בעין הרע כפירש"י שם בד"ה 'אסור'. בשטמ"ק בדף ב: מבואר שהוא איסור נוסף על היזק ראייה. וכן מבואר ברא"ש שם סי' ו' (לאפוקי מה"מ) שיש איסור להזיק בראיה הן בגינה בסתמא כבמקום שנהגו, והן בחצר אף שמקום שלא נהגו לגדור להעמיד מחיצה, וכ"כ היד רמה אות ד והרשב"א שם. וכן פסק מרן השו"ע בס' שעה סעי' ה: 'ואפילו בראייתו, אם יש בו היזק לחבירו אסור להסתכל בו. לפיכך אסור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה'.

המגיד משנה בהלכות שכנים פ"ב הט"ז לעומתם סבר כי מעיקרא דדינא אין היזק ראייה בגינה, שכן אין דרים שם: 'ומה שאמרו אסור לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמתה, אינו אלא מדת חסידות, ולא נכריח לגדור ארבע אמות בשביל כך. ודברי טעם הן'. לדבריו, רק בחצר ישנו היזק ולא בגינה, ורק ממידת חסידות דרשו להמנע מלהסתכל אף בגינה, וכן הוא בתשובת הרמב"ם לחכמי לונל, כמש"כ המגדל עוז שם. הסמ"ע בס' שעה סק"ד העיר שמרן השו"ע פסק להדיא דין זה בניגוד לדעת הסבורים שמנהג חסידות הוא. וראה בחשוקי חמד בב"ב שם דן אם גם בעידן שלנו ישנה טענה זו בגינה.

מעבר לאיסור האישי להזיק לחבירו בהסתכלותו, ישנה חובה לאבזר את החצר והרשות שלא תאפשר היזק ראייה, ותאפשר לשכן שימושים צנועים מבלי לחשוש לזר שצופה ומביט בנעשה ברשותו. כן דרשה המשנה בריש ב"ב שיש חיוב לבנות מחיצה גבוהה ד' אמות, בכדי למנוע היזק ראייה לחבירו, כפי שהסיקה הגמ' שם שקיים היזק זה גם בחצר, ואף ניתן לכוף על חיוב זה. הדברים אמורים גם לגבי שימושי היתר שדייר עושה ברשותו, ומסתובב בביתו להנאתו, שמחוייב להעמיד מחיצה לבל יזיק לשכנו, כפי שבאר הרמב"ן בלשונו הזהב: 'דאפילו מחל הניזק, כיון דודאי אסור הוא למזיק להזיקו בראיה ולהסתכל בו לדעת, ואין אדם יכול ליזהר בכך לעמוד כל היום בעצימת עינים, על כרחו נאמר לזה סתום חלונך ואל תחטא תדיר'. ואמרה הגמ' שם ב: שגם בעל גג הצופה על חצר מחוייב לעשות מחיצה בגובה שתמנע את היכולת שלו להביט ולהסתכל על הנעשה בחצר שכנו, מתוך מטרה לאפשר לכל דייר לעשות תשמישים צנועים בחצירו. ואפילו לפתוח חלון הצופה לחצר שכנו אסור, כמבואר בב"ב בדף נט: וכן פסק השו"ע בס' קט"ד סעי' ג: 'לא יפתח אדם חלון לחצר חבירו; ואפילו אחד מהשותפים בחצר שבקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר, מעכב עליו שותפו, מפני שמסתכל בו ממנו. ואם פתח, יסתום'.

החזו"א ב"ב סי' ג אות יד דן אם יש טענת היזק ראייה על הנעשה האידנא בחצר, שכן הכסף משנה ברמב"ם הל' שכנים פ"ב והסמ"ע בס' סק"ב והקצה"ח שם סק"א בארו שבגג אין היזק ראייה משום שאין תשמיש קבוע של אנשים שם. וכן עולה מערוך השולחן בס' קנט סעי' א: 'דבר ידוע שבזמן חכמי הש"ס לא היו הגגים משופעים כשלנו אלא היו חלקים ושונים וראוים לתשמישם, ועכ"ז אין בהם היזק ראייה כל כך כמו בחצר, משום שאין תשמישם תדיר'. ברם אם חצירו מאפשרת תשמישים צנועים, אזי הוי היזק. ובשם הגרי"ש אלישיב צ"ל מובא שיש היזק ראייה גם בחצרות שלנו האידנא. והדברים מקבלים משנה תוקף במרפסת הבית, ומסתבר, שיש לבחון כל מרפסת לגופה אם מיקומה מאפשר תשמיש צנוע.

אך בבקעה – לכו"ע לא מתקבלת טענת היזק ראייה, כמבואר בגמ' שם בדף ג', שכן השימוש במקום קלוש יותר כמבואר בתוס' שם ב: בד"ה 'גינה', ואין דרישה להעמיד מחיצה אא"כ מנהג המקום הוא. וכן פסק הרמב"ם הלכות שכנים פ"ב הט"ז. דוגמא מעשית לדבר, לא תתקבל טענה מעין זו במרחב הציבורי, ולא יוכל היושב באוטובוס או המהלך ברחוב לטעון 'שלא יסתכלו עליו'. שכן מקומות אלו לא מיועדים לשימוש צנוע ולא לשימוש אישי, ולא יוכל למנוע את המצויים שם לעצום עיניהם – אך לא הותר לזר ל"חטט" למהלך ברחוב בעיניו האישיים הגם שלא התאמץ להסתירם.

נמצא, שאין להסתכל בחצר חבירו, ואין היתר להעמיד עמוד גבוה ובראשו מראה שאוכל לראות את הנעשה בחצר השכן, וכן אין להפעיל ברשותי מצלמה באמצעות רחפן שמאפשרת להסתכל ולראות את הנעשה בחצר אחרים. ברם בגינה או במרפסת החשופה לכל עובר ושכן, לא יוכל לדרוש לעצום עיניהם מלראות את שבתחומי, כיון שבין כה מנוע מלהשתמש תשמיש צנוע. אך וודאי אסור לכוון ולהעמיד מצלמה לרשותו. ונדון לקמן, אם יכול להפעיל רחפן הכולל מצלמה שקולטת את המרפסת וחצירו של שכן, שכן מעמיק בכך את החוסר נוחות של השכן להשתמש ברשותו שעד כה היתה משרתת אותו.

### **בעל החצר קנה זכות להשתמש בחצרו**

הגמ' בב"ב אומרת שהיכא ששכן החזיק ג' שנים ברשותו במרחב שסיפק לו אור, אויר, שימוש צנוע ברשותו – הוא זכה בזכות זו, ואין היתר ליטול אותה ממנו. על כן לא יוכל שכן לבנות סמוך לחלון חבירו שכן מאפיל עליו, ולא יוכל לחסום בפניו את האויר (אומנם את הנוף, זכאי למנוע, כמבואר בר"ת בתוס' בדף ז'. וצ"ב על כלול בטענה זו, ואכמ"ל), וכן לא יוכל לפתוח חלונות הצופות לחצר חבירו, שכן החזיק השכן להשתמש ברשותו בתשמישים צנועים. עפ"י פסק השו"ע בס' קנג סעי' א' שבעל החצר רשאי למנוע משכנו לעשות שינויים המאפשרים לו להסתכל עליו. ועל כן, יש זכות לחצר שקדמה לפני תופעת הרחפנים, למנוע את האפשרות לחדור לפרטיותו ולהפר את היכולת שלו להשתמש תשמישים צנועים.

נחלקו הראשונים, כמבואר ברא"ש בב"ב פ"ב סי' ג' ובטור בס' קנד בשם רבנו יונה אם יכול למחות בשכנו המבקש לבנות סמוך לחורבה, בטענה שביום מהימים יבנה ואז יסתיר וימנע ממנו אור או חלונות, או שכיון שכעת אין לו נזק מהבנייה, לא יוכל למנוע משכנו, ושכנו לא מוגדר כ'החזיק' עליו. והשו"ע שם סעי' טז הזכיר מחלוקת זו. אך לכו"ע אם כבר החזיק שכנו בשימוש המקום, אינו רשאי ליטול אותם ממנו.

לפיכך, לא יהא רשאי להפעיל רחפן הכולל מצלמה ברשותו, שכן בכך מיפר את שהחזיק שכנו להשתמש בחצירו.

### **איסור להרחיב את היזק הראיה – להעמיד מצלמה ברשות הרבים ומול שכנו**

המשנה בב"ב פ"ג מ"ז חידשה, שאין להרחיב חלון או דלת או לשנותו, משום שהוא מגדיל ומשנה את היזק הראיה, כפי שהגמ' שם בדף ס'. אמרה שבשל השינוי כבר אינו יכול להצטנע ממנו. שכן בעל החצר מעקב עליו בטענה: שעד כה היה יכול להסתתר ממנו קצת, וכעת מנוע כלל. ולדברים אלו יש לדון גם אם החצר או מרפסת השכן היתה כבר חשופה לעיני שכניו, האם יכול להפעיל רחפן, שכן אין להגדיל את ממדי היזק הראיה (שכן במציאות רבות היה כבר חלון פונה לחצר שכנו, מזה שנים, אך עדיין אפשר היה לעשות בחצר מידי פעם תשמישים צנועים מסויימים, אך כעת שבכל רגע נתון יכולה להגיח מצלמה, ימנע מכל וכל מלהשתמש בחצירו ובמרפסת ביתו).

על כן, אם יעמיד דייר מצלמה קבועה המצלמת את הכניסה/ חצר/ מרפסת ביתו, והינה קולטת אף את שטח חבירו – השכן יהא זכאי לעכב עליו זאת. שכן עד כה נזהר לצאת למרפסת ולחצר כשראה שאין איש צופה בו, וכעת יש 'צופה קבוע' שאינו יכול להמלט מעיניו הבולשות. ובפרט אם נשמרת ההקלטה של הצילום, שימנע מהעובדה שיהא ביד המצלם אירועים ותמונות מביכות ולא נעימות.

אומנם ברשות הרבים לא יוכל איש למנוע מצלם את עצמו או נוף, הגם שהוא קולט אירועים נוספים של אחרים במקום, שכן מוטל על כל המצוי במקום זה להזהר בעצמו עפ"י תנאי המקום. ויש לעיין במבקש לצלם אדם זר בכוונה במרחב הציבורי, שכן אומנם למצולם אין יכולת למנוע זאת מהצלם, אך למצלם ישנו איסור אישי לנהוג כן, שהרי ראינו לעיל שאסרו חז"ל להסתכל בחצר חבירו אף שאינו דר שם אלא רק שדותיו שם, כל שכן שאסור להסתכל בכוונה לביתו, שכן מה טובו אהליך יעקב, ושמר על צניעות הדיירים הסובבים ב"ב בדף ס'.. ואף שניתן לראות את כל המצויים ברשות הרבים אך אם מצלם

אותו במכוון, הוא לא מאפשר למצולם לנהוג בחופשיות כפי שהכל נוהגים וכפי שהחזיק' שם עד כה. ובוודאי אם מנסה לתפוס אירועים מביכים, שלא יכול להמלט מהם. והדברים פשוטים.

זאת על הכל לדעת – גם לו נעשה הצילום בהיתר גמור, ובידו סרטון או תמונה המציגה באור שלילי או מגוחך או מביכה – ישנם כמה איסורי מדאורייתא (!) להראותו לאדם נוסף, הגם שלא אמר ולא סיפר דבר. שכן בבאר מים חיים הערות לח"ח, כלל א אות יד כתב שאין להראות לאחרים את כתבי פלוני בכדי לגנותו. והנכשל בכך, עובר על 'לא תלך רכיל בעמיר', ועל 'לא תשא שמע שוא' דקרי ביה 'לא תשיא', ועל 'השמר לך בנגע הצרעת' (מלבד איסורים נוספים וארורים שמנה החפץ חיים בפתיחה). ומבטל עשה של 'זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים'. וכ"ש שאין להפיצו ולשלוח אותו לזולתו, שכן אם הוא יפיץ אותו הלאה, הוא יעבור גם על איסור 'לפני עוור לא תתן מכשול'. וכתב החפץ חיים בריש כלל א וברישי כלל ג וכלל ד שהדברים אמורים אפילו שהוא מפרסם דבר אמת גמור, כפי שניכר ורואים בתמונות ובסרטון. ואם 'מצא' ו'תפס' סיטואציה שלא היה עושה המוצלם לו היה מודע לכך, כתב הח"ח שם כלל ג סק"א שעובר גם על 'ארור מכה רעהו בסתר'. על כן, ישנו איסור להוריד את ערכו של אדם בעיני אנשים, כמבאר שם כלל ה סק"ו, ובפרט שהעובדה תבזהו, כמבאר שם כלל ד סק"א, אף אם לא מתכוון שיתבזה שם הל' רכילות ריש כלל א. וכבר הרחיבה הגמ' בערכין בדף טו: את גודל חומרת סיפור לשון הרע (ראה בח"ח א ג-ד ובאר מים חיים סק"ו אם אמורים הדברים רק בבעל לשה"ר שמספר בתמידות) שהינו ככופר בעיקר ואין הקב"ה והוא יכולים לדור בעולם ונגעים באים אליו וסופו יורש גיהנום והשווהו לעובר על ג' עבירות רח"ל. ובכפוף לדיני לשון הרע, יש לדון במקרה שרוצים לפרסם רשע והמזיק את הרבים, כמבאר בפסחים בדף קיג: ובבח"ח בכלל ד סק"ה, עפ"י כל הגדרים והסייגים שהובאו שם.

### **להפעיל רחפן בטענה: 'איני מסתכל בתמונות'**

מצאנו מספר דינים שעולה מהם שיש למנוע אפשרות לראות את הנעשה בחצר חברו, אף שאין כוונה מצד הדייר להסתכל שם.

הגמ' בב"ב בדף ו: אמרה שגם מגג לחצר יש לעשות מחיצה ד' אמות למנוע היזק ראייה, אף שתשמיש הגג אינו רציף, מ"מ מונע מדייר החצר להשתמש בחצירו, מפאת החשש התמידי שמא עלה שכנו לגג. וכן באר רש"י שם: 'דכיון דגג לא קביע תשמישיה, נוח להזהר משכנו שלא יראוהו, וכ"כ הרמב"ם בהל' שכנים פ"ג ה"ו.

כן אמרה הגמ' שם בדף נט: שיכול למנוע משכנו לפתוח חלונות ולהשתמש בזיז בחצירו, שכן עשוי להסתכל על הנעשה בחצר. הרי נאסר על דייר לייצר לעצמו אפשרות מלהסתכל לחצר חברו. רבי אילעא שם סבר שמוחה על פתיחת החלון המצרי: 'דאמר ליה זימנין דמותבת שרשיפא תותך וקיימת וקא חזית', כלומר, מהחשש שלפעמים יקח ספסל ויעלה ויראה, מוגדר כנזק, ומאפשר זכות מחאה עליו. כפי שבאר הקצוה"ח בס"י קנד סק"א: 'דאמר ליה זמנין דמותבת שרשיפא, וכיון דזמנין דאית ליה היזק... אע"ג דאינו היזק ממש, כל שחסר קצת'. הראב"ד הובא ברמב"ן שם תמה, מדוע בחצר לא חששו שיעמוד על ספסל, ויישב: 'דבחצר, חבירו רואה ומתירא ממנו אבל בביתו אין חבירו רואה ואינו מתירא ממנו'. כלומר, בחצר, מצוי השכן במפלט זהה ויכול לראות ולדעת אימתי הינו נמצא על סולם ויזהר ממנו בהאי שעתא. ברם אינו יכול לראות ולדעת מתי שכנו עלה על סולם בגג, ומשו"ה דינו חמור משל חצר. הרי לן ששימוש חריג שמאפשר לראות בחצר הזולת, מהפרה כהפרת 'זכותו' ו'חזקתו' של השכן לדור במקומו בצניעות.

הגמ' בב"ב שם בדף ו: הביאה סתירה בין אביי לבין ר"נ אמר שמואל אם יש היזק ראייה מגג לגג, שאביי סבר שיש ולדעת שמואל אין. הרשב"א שם באר שיש הבדל בין שני גגות צמודים שבהם אין היזק ראייה בגלל שהמשתמש מרגיש בעלית השני ויכול להיזהר ממנו לעומת שני גגות רחוקים, בשני עברי רה"ר שזה הנידון של אביי, ששם יש היזק ראייה בגלל שהמשתמש לא מרגיש בעלית השני ואינו עולה על דעתו שיעלה בגלל שהשימוש הוא רק לעתים ולא יכול להיזהר ממנו. וז"ל: 'דכל שהן רחוקין זה מזה כל שזה משתמש אינו מרגיש בביאת השני וסבור שלא יבוא, לפי שאין משתמשים בגגין אלא לקיצין'. כן כתבו גם תוס' שם ד"ה 'בשני' ור"ת באו"ז ורבינו יונה ומרדכי רמז תעא ובשם רבינו יקר שם והריב"ש והטור בס"י קנט וכך הכריע הרמ"א שם סק"ב.

המשנה בב"ב בדף כב. אמרה שאין לבנות סמיכות לכותל החוצץ ולא נמוך ממנו, שמא יאפשר לשכן להציץ ולהסתכל על שכנו (הגם שיעהיר שאין לו כל כוונה בכך), וכן באר רש"י שם בדף כב: בד"ה 'מלמעלן': 'צריך להגביה שיעור שלא יציץ בהשענו על כותלו וישפיל ראשו ויראה דרך חלונות ויראה בבית חברו. שלא יעמוד - על ראש

עובי כותלו ויראה'. הגם שהיזק זה לא יהיה שיגרתי, שהרי אינו מטפס ועומד כל היום בין הכתלים, מ"מ מנעו מבנייה שתאפשר היזק לחבירו.

יש לדון לגבי נידון הרחפן, שכן מצאנו איסור לבנות ולייצר מבנה שיש בו אפשרות שיסתכל בשל חבירו, אך האם אסור לדייר לעמוד על סולם הגבוה מד' אמות (כמובן, בהיותו נמנע מלהסתכל בשל חבירו) באופן תדיר, כיון שחבירו יחשוש מאפשרותו להסתכל לתחומו? כלומר, היכן מצאנו איסור על שימוש בחצר פרטית שאינו כרוך בבנייה, משום חשש חבירו שמסתכל עליו?

הראשונים דנו במהות איסור היזק ראייה, אם הינו כגירי של המסתכל כפי שעולה מהר"י מגאש בדף וי, הרמב"ן דף יח, הרא"ש והטור בס"י קנב, וכן באר בחידושי ר' נחום אות כד שלכן מחוייב המזיק להרחיק עצמו הגם שהלכה כר' יוסי בדף כה: שעל הניזק להרחיק עצמו, או שהינו רק הגורם להיזק, כפי שנשמע מהרמ"א בס"י קנב סעי' טז. באבן האזל הלכות שכנים פ"ב הט"ז דן אם יכול המזיק לומר לא אסתכל לרשות שלך. והוכיח מדין הגמ' שם בדף נט: שכתבה שאין היתר להוציא ז"ז טפח אף שטוען שבשעה שישתמש בז"ז ויתלה עליו: 'מהדרנא אפאי ותלינא ביה'. הרשב"ם שם בד"ה 'ושאני' באר שאף שטוען שלא יביט בחצרו ואין היזק ראייה, אכתי סבר רב הונא שהדייר חושש שיסתכל ויטען שעשה זאת בכדי למנוע נפילתו מהז"ז, ואזי נמנע ממנו השימוש בחצר. למד מכך האבן האזל, שטענה לא אסתכל ברשותך לא מועילה, כיון שנמנע מהניזק שימוש צניעות ברשותו, ודי בכך בכדי להוות היזק.

יסוד דבריו כבר נזכר בתוס' בב"ב שם בדף ב: שהגמ' אומרת שאין להוכיח מיכולת הכפיה באם היה כבר כותל שם ונפל על חיוב לבנות כותל לכתחילה בין חצירות, שכן 'נפל – שאני'. ובארו התוס' שם בד"ה 'נפל': 'שהורגלו לעשות דבר הצנע בחצר ולא למדו ליזרה זה מזה'. כלומר, הרגל השכן להשתמש תשמישים צנועים, כובל את שכנו מלפרוץ התנהלות זו שהיתה ש'החזיק' שכנו.

וראה בחידושי ר' נחום שבא בדברי רש"י בד"ה 'וטעמא' ש'איני חפץ שתראה עסקי', שההיזק הינו שרואה עושה תשמישיו, ומרבנו יונה הביא שהחיוב הינו משום מניעת התשמיש.

כן ניתן להבין את מהות היזק ראייה, מדברי הסמ"ע בס"י שעח סק"ד: 'הראיה מצד עצמה אין עושה בהן היזק אלא שגורמת היזק, כגון שחבירו לא יעשה עסקיו בחצר מכח שבוש(ה) ממנו, או שירא שיבוא לו היזק השגת גבול או שאר ענינים כיוצא באלו. משא"כ שדה בקמותיה דהראיה מצד עצמה שולטת בה וגורמת היזק, אבל לענין איסור הנהו מכל שכן דאסור'. הרי לן שיש לאסור כל 'שירא שיבוא לו היזק'.

בחידושי ר' שמואל בב"ב אות ט הוכיח מכך שלא אסרו להשתמש בחצר כל עוד לא בנו מחיצה, שאין כאן איסור, אלא חיוב על השכנים למנוע נזק איש מרעהו. ומסתבר שהוא הדין בכל שימוש שמפר את השימוש של השכן, אף שאינו נובע מבנייה ברשותו.

נמצא, שבעצם האפשרות שמעמיד אופן שיכול להסתכל בשל חבירו מוגדר כמזיק – הוי כפתיחת חלון כנגד חצירו, ויכול לעכב עליו זאת. מטעם זה, יש לאסור בניית טרמפולינה באם הקופצים אלעל עוברים את גובה המחיצה, ויכולים לראות את שנעשה אצל שכנם, שכן יצר אופן של חלון בחצרו ומזיק לשכנו שהחזיק מכבר בתשמישיו הצנועים. ומהאי טעמא, לא יוכל להפעיל רחפן הכולל מצלמה בחצירו, שכן הינה קולטת את הנעשה בשל חבירו, הגם שטוען שאינו צופה במסך על הנעשה ברשות רעהו, כיון שנמנע בשל כך מהשכן לעשות תשמיש צנוע מחמתו. אולם לא יוכל לאסור להפעיל רחפן שאין בו אפשרות צילום, הגם שהשכן חושש ואינו יודע אם ישנה מצלמה שם. שכן מנ"ל, לאסור 'מיחזי' ולמגר חששות שכנים, אך אם יש שם מצלמה, יוכל למנוע מלהפעילו הגם שהמצלמה כבויה, שכן דומה לדין שרשיפא שהשכן אינו יודע אימתי צופה בו ומנוע מלהשתמש בחצרו.

יש לעיין אם מופעלים באופן תדיר רחפנים של נוכרים או אינשי דלא מעלי, אם יכול השכן ההגון לטעון: 'ממילא כבר אינך יכול לעשות תשמיש צנוע בחצרך, והרחפן שלי לא הוסיף ולא יצר נזק נוסף'. והוא הדין, אם חצר חבירו אינה תחומה ע"י גדר כל שהיא, ובין כה לא יכל בעל החצר תשמישים צנועים, לא נחשב שהחזיק בזכות 'עשיית תשמישים צנועים', ולא יהא לו טענה למנוע הפעלת מצלמה.

ברבות הימים יהיה נדרש לבחון אם הדין ישתנה באתר מגורים חדש, שיכנסו אליו דיירים ויפעילו רחפן עם מצלמה עוד בטרם החזיק השכן בזכות לעשות בחצירו תשמיש צנוע. שכן הראשונים בריש ב"ב נחלקו אם ישנה טענת היזק ראייה גם אם לא נהגו לבנות מחיצה, והרמ"א בס"י קנב סעי' א נקט שיכול לכופו: 'ואפילו

יש מנהג בעיר שלא לעשותו, אין הולכין אחריו, וכופין לעשותו, והסמ"ע שם סק"ב באר שכיון שברי היזקא אין הולכים בתר המנהג, ותלי בשאלה אם יש חזקה להיזק ראייה. שכן אפשר שיחול אז דין הריב"ש שהביא השו"ע בס"י קנד סעי' לב שאם קנה מקומו מההפקר, לא יוכל הבונה לצידו לטעון להיזק ראייה, שכן כבר זכה הראשון לעשות היזק ראייה במקום, ועל השני להמנע מתשמיש צנוע בחצירו. ותלויים הדברים בחקירה שהעלנו לעיל, אם יסוד דין איסור היזק ראייה הינו משום היותו מזיק או הסכמות בין שכנים.

### להטיס כטב"מ דרך המתחם האוירי של שכן

האפשרות להכנס לתחום ולשטח הזולת תלויה במידת הקפדתו על כך, כפי שבא לידי ביטוי בדינים שונים, כפי שנפרט להלן;

- א. המשנה בב"ב בדף טו. הביאה מחלוקת לגבי מי שיש לו נכס וקרקע בין שדות חברו, אם יכול להכנס ללא רשות משכנו, או שנדרש לשלם על מדרס כף רגלו ברשות חברו. וכן איתא בב"ב בדף נז: שיש זכות הקפדה של שכן מלעבור ברשותו בחצר.
- ב. המשנה במגילה פ"א מ"ו ובגמ' בדף ח. אומרת: 'אין בין מודר הנאה... אלא דריסת רגל', וכן הוא במשנה בנדרים פ"ד מ"א ובגמ' בדף לב.
- ג. המשנה בב"ב פ"ו מ"ה אמרה: 'מי שיש לו בור לפניו מביתו של חברו, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין'. הרשב"ם בד"ה 'מי שיש לו בור' כתב: 'על-ידי חלוקה או שלקחו מבעל הבית ולקח גם הדרך'. משמע, שבלא הסכמה ראשונית, יהא אסור לו להכנס גם אם ימנע בכך מלהנות ולהשתמש בשלו.
- וכ"כ במשנה שלאחריה פ"ו מ"ו: 'מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואינו מכניס לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת'. בביאור משנה זו באר הרשב"ם בד"ה 'תגרין': 'שזה החיצון לא שיעבד לו דרך אלא כדי לתקן גינתו ללקוט פירותיה, אבל למידי דאינו צורך הגינה לא שיעבד לו'. דהיינו ההיתר להכנס דרך גינת חברו, הינה רק מכח שיעבודו שהתחייב עליו, ונפסק בשו"ע בס"י קסט סעי' א-ב. עולה מכך, שאם לא היתה שום מחוייבות, לא יוכל הפנימי לעבור דרכו.
- ד. הגמ' בב"ב בדף פא. ציינה בין תקנות יהושע שתיקן בעת שנכנסו לארץ: 'ומהלכים בשבילי הרשות עד שתחד רביעה שניה'. הרי שעל מנת כן נכנסו את הארץ להתיר להכנס לשדה כל עוד אינו מזיק לשדהו, משמע שרק בשדה נוהג וחל היתר זה, ולא בכל שטח הפרטי של אדם.

אומנם במקום שאין כל הקפדה על מעבר בשטח השכן, לא נאסר המעבר.

### גדר המרחב האוירי של שכן

הרשות הטריטוריאלית של אדם הינה תלת מימדית, וכוללת גם את הגובה. ועל פי ההלכה מוגדרת רשותו של אדם עד גובה הרקיע, כפי שנזכר בדינים שונים;

- א. איתא בב"ב בדף גז: 'אמר רב דימי מנהרדעא, האי מאן דמזבין ליה ביתא לחבריה, אף על גב דכתב ליה עומקא ורומא, צריך למכתב ליה קני לך מתהום ארעא ועד רום רקיעא. מאי טעמא, דעומקא ורומא בסתמא לא קני. אהני עומקא ורומא למיקנא עומקא ורומא, ואהני מתהום ארעא ועד רום רקיעא למיקנא בור ודות ומחילות'. הטור והב"י בס"י ריד הביאו שיטת הרא"ש, רבנו יונה ברשב"א, ר"ן שם והרב המגיד בהל' מכירה פל"ד הט"ו שסברו שהדין אמור בקניית בית בדווקא, שצריך לפרט מה כלול בעיסקה של רכישת המבנה, אך בחצר גם ללא כל התנייה כלשהיא קנה עד רום הרקיע: 'דמסתברא דמסתמא קני רומא, ואם בא מוכר לבנות על גביהם, אינו רשאי דשוב לא יהיו ראויים לנטיעות ולזריעה'. וכן פסק השו"ע שם סעי' ה: 'י"א דבחצר קנה כל האויר אף על פי שלא כתב לו רומא, כיון שאין מקום מסויים למעלה, ויש מי שחולק'. והרמ"א הכריע: 'וסברת י"א, נראה לי שכן ראוי להורות'. נמצא, שהמרחב האוירי של המקום עומד לרשות בעלי החצר.
- ב. בדיני טומאה וטהרה, ביחס לטומאת ארץ העמים, הגמ' במסכת שבת בדף יד: הביאה שבימי יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו חכמים טומאה על ארץ העמים. במהלך השנים, שמונים שנה קודם חורבן הבית השני הורחבה הגזירה וחלה לא רק על גושי

האדמה, אלא גם על אויר ארץ העמים מספק, כמבואר שם טו. לעומת הנוגע בעפר טמא שבעה ימים כדין טמא מת, וצריך הזאה מאפר פרה אדומה ביום השלישי וביום בשביעי. המצוי בראשו ורובו באויר שם, נטמא מדברי סופרים טומאת ערב בלבד, ואין שורפים תרומה וקודשים שנטמאו מאויר זה. תוס' בנזיר בדף נד: בד"ה 'ארץ' הביא שני טעמים לגזירה זו, או משום מאהיל על המת (של מתי מבול, או רוב מישראל שנהרגו שם), או שגזרו על אויר ארץ העמים עצמו שהוא טמא. נמצאנו, שגזרו על אויר המקום להיות כמקום עצמו, אך אינו מעיקר דין הטומאה (לטעם השני, מפני שלא רצו שיצאו לשם). מכל מקום הגמ' בגיטין בדף ח. ובנזיר בדף נה. הצריכה את הנכנס לשם להכנס לשידה תיבה ומגדל שיחצו מפני הטומאה, בכדי לא להטמא, שכן האויר נדון כמקום עצמו. ג. בדין קדושת מקום המקדש, נכלל גם אויר המקום, ואסור להכנס לאויר המקום בטומאה. הגמ' בשבועות בדף יז. הביאה דוגמא שתלה עצמו באויר העזרה, ובארו התוס' שם בד"ה 'תלה', שיש קדושת מקום המקדש גם באויר המקום. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ה י"ד סי' כו אות ט. ואף בשידה תיבה ומגדל הפורח באויר, פסק הרמב"ם בהל' ביאת המקדש פ"ג הי"ט שאסור. והאיסור קיים גם האידנא כמבואר במג"א בס' תקסא סק"ב, וכבר הראה בשו"ת משפט כהן סי' צו שכן הלכה ולא כראב"ד שאין קדושת מקדש האידנא.

נמצא שרשותו של אדם הינה עד גובה השמים, ועל כן יש זכות לכל אדם לשמור על ריבונותו ולא לאפשר כנסת זרים.

ברם הדין אמור רק היכא שיש לו טענה טובה שתמנע כניסת זר, אך כניסה לתחום שלא קפדי אינשי, לא יוכל לעכב מחבירו, כפי שבבקעה כתבו הראשונים, ראה תוס' בב"ב מז: ד"ה 'רבינא' שלא קפדי אינשי מהנכנסים שם.

הגמ' בב"ב בדף סד: שהזכרנו לעיל לגבי הקונה נכס בין באמצע קרקעות המוכר, הביאה מחלוקת ר"ע ורבנן אם הקונה מחוייב לקנות זכות מעבר משכנו המוכר, שכן השכן אינו חייב ליתן לו לעבר לרשותו, הגם שאין לו מוצא אחר להגיע לשדה שלו, והאם המוכר המקיף אותו יכול לטעון: 'או שתקח ותשלם על דרך או שתפרח באויר'. כלומר, אין טענת הקפדה על מעבר באויר חבירו, אלא נבאר שביקש לפוטרו מעליו בטענת שוא, לא מציאותית לאותם ימים, ואין לראות בכך הוראה להיתר דאייה וטיסה ברשות חבירו.

מדין כופין על מידת סדום, כופין כל היכא שהבעלים מתעקשים לשוא, כפי שלמדנו במסכת כתובות בדף קג. שאדם שהשכיר רחיים בשכר שהשוכר יטחן עבורו את חיטיו. לבסוף העשיר המשכיר ולא נזקק לטחינת חיטים, ונפסק שהשוכר יטחון לאחרים ואת שכר הטחינה יתן למשכיר, משום שכופים על מידת סדום. נחלקו הראשונים אם יכולים הבעלים למנוע כניסת זר לרשותו, בניגוד לדין כפייה זה. התוס' ב"ב בדף יב: כתבו: 'הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר היינו בשכר דר בחצר חבירו שאינו מעלה לו שכר, אבל הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו', וכן כתבו התוס' בב"ב בדף כ: וכן פסק השו"ע בס' שו"ע סי' נ: 'הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, שאמר לו צא, ולא יצא, חייב ליתן לו כל שכרו'. בטעם הדין, כתבו האחרונים שהיכולת לסרב להכנס לרשותו הינה בסיס הבעלות והריבונות האישית. אך הראב"ה המובא במרדכי בב"ב שם סבר שכופים אף לכתחילה, כפי שהעיר הרמ"א שם, והביא דעת היש מפרשים, שאילו היה יכול להרויח מהשכרת שימוש זה אי אפשר לכופו, אך במקרה שאין לו כלל אפשרות להשכיר שימוש זה, אפשר לכופו.

הגמ' בב"ב בדף נט. דנה על בעל גג שרוצה לתלות בכותלו זיז, והזיז יהיה באויר שעל גבי חצר חבירו, ואומרת הגמ' שבעל החצר רשאי לעכב אותו מכך משום טענת היזק ראייה. משמע שלולא כן, יכול בעל הגג לכופו, וצ"ע לדעת התוס' ושאר הפוסקים שפסקו שאין כופים על מידת סדום? הלחם ושמלה מחלק שכאן הואיל ומשתמש רק באוירו כופים על כך, ואמנם האויר שייך קניינית לבעל החצר אך אין לו שימוש בכך (אף כשבעה"ב נמצא ומשתמש בביתו) ולכן כופים להשתמש באויר.

כן יש לדון לגבי תנועה באויר הזולת, שאין לו כל צורך בו, שיהיה מותר להטיס שם כטב"מ חרף מחאת הדייר שם לרמ"א, ויתכן ואף לתוס' ולשו"ע כיון שמבחינת הנקודת מבט הפרטית אין בתנועה במרחב האוירי סתירה לבעלות האישית (להבדיל מהמבט המדיני, ששומר על ריבונותו האוירית). ואולי נקודה זו תשתנה בעתיד, כשתהיה תנועת אנשים אוירית.

ומסתבר, שהדברים אמורים רק היכא שאכן אין לדייר 'שימוש' באויר, וכן שהשימוש במרחב האוירי לא מייצר נזק לדייר זה. כלומר, אם היה מבקש להטיס מעל חצירו כלי טיס המשמיע רעש או מאפשר היזק ראייה שלא היה ניתן לראות מבלעדי הריחוף מעל השטח שלו – רשאי בעלי המקום למנוע ממנו זאת. וה"ה אם השטח מסווג בטחונית, שיכול למנוע כל תנועה במרחב שלו. ברם בסתמא, אין בהפעלת רחפן מעל תחום דייר ושכן בכדי לגרום נזק, וכופין אותו על מידת סדום, ולא יוכל למנוע הפעלת רחפן מעל רשותו. אומנם יוכל למנוע רחפן הכולל מצלמה, אם אכן ייווצרו זוויות שהיו מוסתרות ויכל להשתמש בהם בצניעות, וכעת הינן חשופות לעיני מצלמת הרחפן (ואזי יוכל גם למנוע אותו מלהפעילו גם ברשות בעלי הרחפן, כפי שראינו לעיל, שכיון שהחזיק' השכן ועשה תשמישים צנועים בחצרו, אסור לשכיניו להפר את חזקתו).